

Woorden als Wapens

College 1: Inleiding

Dr. M. (Maarten) van Leeuwen

m.van.Leeuwen@hum.leidenuniv.nl

Praktische zaken

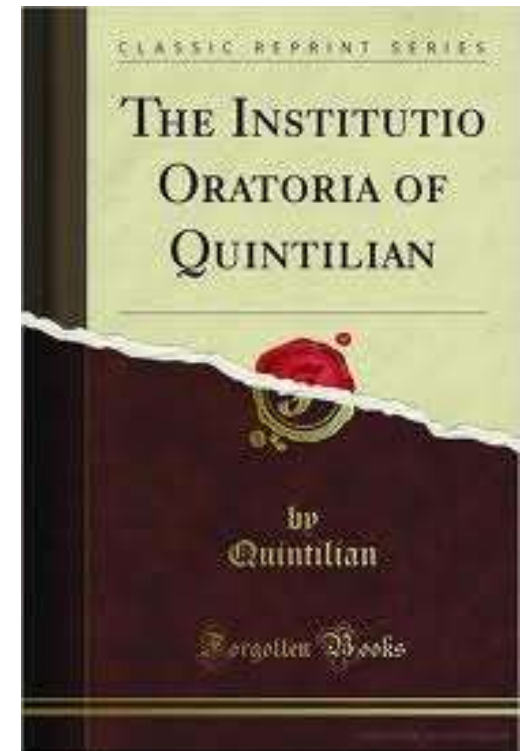
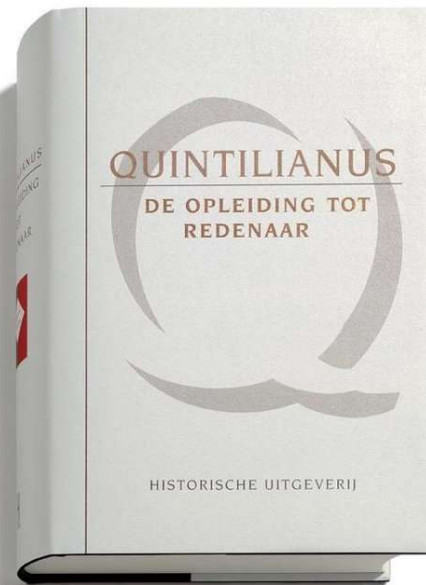
- Cursusprogramma
- Toetsing
 - Tentamen (70%)
 - Groepspresentatie (20%)
 - Participatie / Weekopdrachten (10%)
- Literatuur

Cursusprogramma

1. Inleiding
2. Experimenteel onderzoek naar effecten van formuleringskeuzes
3. Metafoortheorie
4. Metaforen en gezondheidscommunicatie
5. Perspectief
6. Taalintensiteit
7. Lijdende vorm
8. Naamwoordstijl
9. Voornaamwoorden
10. Combinaties van stijlmiddelen 1
11. Combinaties van stijlmiddelen 2
12. Vragenuur

Stijl in de klassieke retorica

- Vier stijldeugden
 - Correctheid, helderheid, versiering, gepastheid
- Lage, midden en hoge stijl
- Stijlfiguren

Wat is stijl?

Variaties op de zin “Uw brief verblijdt mij enorm.”
(Erasmus 1509, Fundamenten van de Overvloedige Stijl)

- Uw brief heeft me buitengewoon verheugd.
- Uw epistel verschaft me geen gering genoegen.
- Wat was ik blij je brief te lezen!
- Ik was buiten mezelf van vreugde toen ik jouw brief ontving.
- U kunt nauwelijks vermoeden hoeveel plezier uw schrijven mij bood.

Wat is stijl?

Renkema & Schubert (2018):

1. Stijl als 'vorm voor inhoud'
2. Stijl als keuze
3. Stijl als afwijking (van de verwachting van de L)

(NB: ze hebben alleen impliciet over populaire visies als 'Stijl als versiering (ornamentation)' of 'Style as dress of thought')

Problemen met stijldefinities (cf. Renkema & Schubert 2018)

Vorm voor inhoud

Echte synoniemen zijn schaars (vgl. Van Maris 2021). Maar hoe verklaar je dan dat er toch 'iets' gelijk blijft?
Maakt van 'stijl' een leeg begrip

Afwijking (van een bepaalde norm)

Hoe om te gaan met verschillende verwachtingen?
Suggereert dat er stijlloze teksten bestaan: scheiding van vorm en inhoud

Keuze

Hoe weet de analist wat de daadwerkelijke keuzemogelijkheden zijn?
Betekenen "Kunt u het raam dichtdoen" en "Wat denk je van de muggen straks" wel echt hetzelfde?

Versiering, 'dress of thought'

Suggereert dat er stijlloze teksten bestaan: scheiding van vorm en inhoud

Stijl als keuze

“Style is made up of a series of choices among options provided by the language” (Jeffries & McIntyre 2010: 72)

Stijl is de keuze die een schrijver maakt uit mogelijke formuleringen om zijn gedachten vorm te geven. Die keuze heeft betrekking op woorden, zinsbouw en structuur en wordt mede bepaald door onderwerp, doel, publiek en genre. Wanneer de stijl verandert, verandert ook de inhoud. (Burger & De Jong 2009: 19)

Stijl als betekenisvolle keuze

Burger & De Jong (2009, p. 19):

“Stijl is de keuze die een schrijver maakt uit mogelijke formuleringen om zijn gedachten vorm te geven. Die keuze heeft betrekking op woorden, zinsbouw en structuur en wordt mede bepaald door onderwerp, doel, publiek en genre. **Wanneer de stijl verandert, verandert ook de inhoud.**”

Vergelijk:

- ‘De trein heeft een vertraging van 10 minuten’, ‘De trein vertrekt over 10 minuten’.
- ‘Jan is aan het voetballen’, ‘Er wordt gevoetbald door Jan’, ‘Jan voetbalt’ et cetera.

Zie ook Van Maris (2021)

Stijl als *betekenisvolle* keuze

Ze is gezakt.
Ze is bijna geslaagd.

Het glas is halfvol.
Het glas is halfleeg.

Een oorlog beginnen
Een vredesmissie beginnen

De trein heeft een vertraging van ongeveer 10 minuten.
De trein vertrekt over ongeveer 10 minuten.

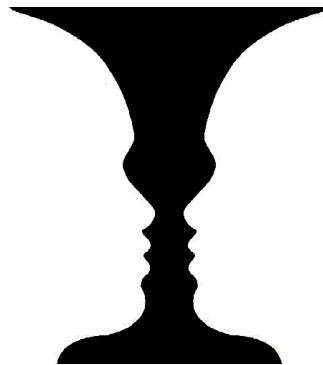

Vergeten in te checken? Dan moet je een correctietarief betalen.
Vergeten in te checken? Dan moet je een boete betalen.

Stijl als *betekenisvolle* keuze

Theoretische verklaring kan worden gevonden in het begrip 'construal' uit de cognitieve taalkunde

Construal: de menselijke gave om verschijnselen in de werkelijkheid op verschillende manieren te conceptualiseren en weer te geven

Hangt samen met een specifieke visie op 'betekenis'

‘Betekenis’ in de cognitieve taalkunde

- Betekenis: bestaat uit méér dan alleen een beschrijving van de werkelijkheid
- Met taalvormen zijn twee soorten inhouden, twee soorten betekenissen verbonden
 1. Een ‘verwijsbetekenis’

d.w.z. de verwijzing naar een object, gebeurtenis, situatie, stand van zaken, etc.
 2. Een ‘perspectiefbetekenis’

d.w.z. het perspectief dat de taalgebruiker (bewust of onbewust, bedoeld of onbedoeld) meegeeft op het object, de gebeurtenis, situatie, stand van zaken, etc.
- Bij formuleringsalternatieven, ofwel stilistische varianten, blijft de ‘verwijsbetekenis’ gelijk, maar verschilt de ‘perspectiefbetekenis’
- Anders geformuleerd: formuleringsalternatieven geven een verschillende ‘construal’ van een verschijnsel in de werkelijkheid

Stijl als *betekenisvolle* keuze

Ze is gezakt.
Ze is bijna geslaagd.

Het glas is halfvol.
Het glas is halfleeg.

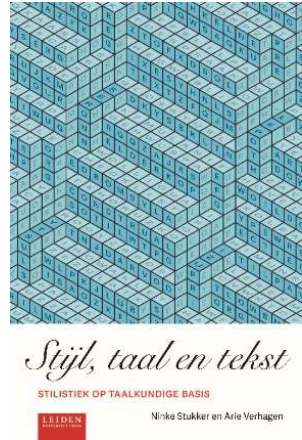
De trein heeft een vertraging van ongeveer 10 minuten.
De trein vertrekt over ongeveer 10 minuten.

Vergeten in te checken? Dan moet je een correctietarief betalen.
Vergeten in te checken? Dan moet je een boete betalen.

Stijl als *betekenisvolle* keuze

Meer weten?

Stukker, N. & Verhagen, A. (2019). *Stijl, taal en tekst*. Stilistiek op taalkundige basis. Leiden: Leiden University Press. (pp. 9-36)

Van Haaften, T. (2021). *De stijl van betogen*. Rede gehouden ter gelegenheid van zijn afscheid als hoogleraar Taalbeheersing van het Nederlands aan de Universiteit Leiden, 22 November. Universiteit Leiden. (pp. 7-10)

Wat betoogt Sluiter (2005)?

Wat betoogt Sluiter?

‘Taal is een machtiger en potentieel gevaarlijker dan wij vaak denken, een middel om werelden te **vangen in woorden, er grip op te krijgen**, ze **te maken – maar potentieel ook te breken**.’ (Sluiter 2005: 15)

Taal is niet alleen **descriptief** maar **creëert en construeert** ook (**‘descriptie & predictie’**)

Descriptie en predictie

‘Tot dusverre hebben we gezien hoe wij semantische ‘frames’ en modellen kiezen op grond van onze interpretatie van de werkelijkheid, onze perceptie daarvan; tegelijkertijd sturen we die interpretatie van onszelf en van anderen ook door de keuze van het ‘frame’. Wanneer een situatie eenmaal is gekarakteriseerd wordt als een ‘oorlog’, zijn er automatisch rollen te verdelen: er zijn duidelijke vijanden, en daden geweld jegens die vijanden zijn geoorloofd.’ (Sluiter 2005: 12-13)

Sluiter (2005) – lijn van het betoog

- Start met twee verhalen uit de klassieke oudheid waarin ‘morele paniek’ een rol speelt: de gedachte dat er sprake is van een crisissituatie die een gigantisch potentieel heeft om te groeien
 - Sprake van een reëel probleem, dat sterk wordt uitvergroot door een instantie die vergelijkbaar is met hedendaagse massamedia
 - Krachtige standpunten: roep om harde, repressieve maatregelen
 - “De taal die gebruikt wordt om het probleem te beschrijven, herbergt eveneens een zekere overdrijving in zich”
 - (besmettelijke ziekte, een om zich heen grijpend vuur, oorlog, vreemdelingen als beesten)

Sluiter (2005) – lijn van het betoog

- De gekozen bewoordingen zijn *frames*: modellen waarmee de werkelijkheid op een bepaalde manier wordt geïnterpreteerd, en daarnaast ook stuurt (p. 8). Een woord als 'oorlog' roept een heel scenario op dat je interpretatie stuurt.
- Een voorbeeld van zo'n frame/model is dat van de Tweede Wereldoorlog (pp. 9-10). Dat frame speelde na 9/11 en de moord op Theo van Gogh een rol in het discours rondom immigratie & integratie van moslims in Nederland.
 - Oorlogsdiscours stuurt aan op een bepaalde rolverdeling (wie zijn de helden, de onderdrukten, de onderdrukkers?)
 - Er vond onderhandeling plaats wie welke rol in het scenario/frame kreeg

Sluiter (2005) – lijn van het betoog

- Sluiter zoomt verder in op dit oorlogsdiscours aan de hand van de uitdrukking 'Rotmoffen, blijf met je rotpoten van onze Rotmoffen af'
- Ze betoogt dat deze uitdrukking het frame van VERZET oproept, en laat zien dat per vóórkomen van de uitdrukking de rolverdeling verschillend is (soms zijn het Marokkanen, soms Hirsi Ali waarvan afgebleven moet worden).
- Gemene deler: het frame van VERZET dat wordt opgeroepen en daarmee de aanwezigheid van bepaalde rollen

Sluiter (2005) – lijn van het betoog

- “[We kiezen] semantische ‘frames’ [bv. ziekte, oorlog] en modellen [bv. vergelijking heden-WOII] op grond van onze interpretatie van de werkelijkheid [= descriptie]; tegelijkertijd sturen we die interpretatie van onszelf en van anderen ook door de keuze van het ‘frame’ [...] [= predictie].
- “[Wie] een frame kiest, máákt een toekomst. Het is immers heel moeilijk ‘to think out of the box’: ook volgende gebeurtenissen zullen in dat licht geïnterpreteerd worden.”

(p. 13)

NOS Nieuws • vandaag, 12:22

Ontvoering Spanbroek: OM spreekt van drugsconflict, advocaat van 'hulpverlening'

Een drugsconflict was de reden voor de ontvoering van een man, eind mei in het Noord-Hollandse Spanbroek. Dat zei de officier van justitie vandaag tijdens een eerste, inleidende zitting in de rechtbank in Haarlem.

Volgens het Openbaar Ministerie (OM) zouden de 31-jarige verdachten uit Hoorn en Wognum het slachtoffer hebben ontvoerd, hem hebben opgesloten in een chalet en hem hebben geslagen met een bamboestok. Ook lieten de mannen hem een vuurwapen zien en bedreigden ze hem met de dood, aldus het OM.

Volgens de advocaat van de twee verdachten was er geen sprake van ontvoering, maar van 'hulpverlening': "De man was psychisch in de war, drugsverslaafd en onder invloed van drugs en mogelijk had hij een psychose".

NOS.nl, 4 september 2023

In de nieuwste scholierenonderzoeken lijkt het aantal gebruikers van e-sigaretten zelfs te dalen. In 2021 zei 14 procent van de jongeren tussen 12 en 16 jaar weleens een e-sigaret gebruikt te hebben. In 2019 was dat nog een kwart. Van alle 16-jarigen rookt bijna 7 procent inmiddels dagelijks een e-sigaret.

Maar volgens Esther Croes, onderzoeker bij het Trimbos-instituut, zijn die cijfers niet betrouwbaar. Om de resultaten van dit soort langlopende jongerenonderzoeken betrouwbaar te houden, moet de vraagstelling hetzelfde blijven. En dus wordt scholieren al jaren gevraagd of ze weleens een e-sigaret roken. Croes: 'Jongeren hebben het nu over een vape of een pen, maar niet over een e-sigaret. Ze weten niet wat dat is.'

De tabaksindustrie zegt ook het streven naar een rookvrije generatie van harte te ondersteunen.

De realiteit, zegt Robert Jackler, is dat de e-sigaret het antwoord is van tabaksfabrikanten op het dalende aantal rokers. De Amerikaanse hoogleraar doet onderzoek naar tabaksmarketing en toonde aan dat tabaksfabrikanten als Juul van begin af aan hun pijlen richten op tieners.

Dat doen ze vooral via sluipweggetjes op sociale media, waar reclame maken voor tabaksproducten officieel verboden is. Een bekende tactiek is om influencers (ook in Nederland) tegen betaling een e-sigaret in beeld te laten brengen. 'Het doel is dat gebruikers uiteindelijk zelf de marketing verzorgen. Kinderen gaan zelf filmpjes maken waarin ze vapetrucs doen, rook uitblazen in vormpjes.'

Indirect gebruiken tabaksfabrikanten de populariteit van influencers ook nog op een andere manier, zien de vrienden in het skatepark. Vincent wijst op zijn vape. 'Prime', staat er in een lettertype dat lijkt op het gelijknamige energiedrankje.

Dat drankje, bedacht door influencer Logan Paul, werd populair onder jongeren dankzij TikTok en is in Nederland verboden vanwege de grote hoeveelheid cafeïne die het bevat. Vincent: 'Al die kinderen volgen Logan Paul en denken dat deze vape van hem is.'

Tabaksfabrikanten hebben bovendien de laatste jaren het taalgebruik rondom deze nieuwe vorm van roken succesvol weten te veranderen, zegt Esther Croes van het Trimbos. Het roken van een e-sigaret werd vaperen, de vloeistof die erin gaat e-juice, of kortweg juice (sap). 'Dat klinkt veel gezelliger', zegt Croes, die het zelf bewust op e-sigaret houdt.

<https://www.volkskrant.nl/kijkverder/v/2023/de-rookvrije-generatie-verdampt-recht-voor-onze-neus~v886792/>

2 september 2023

'Resten van Russische drone gevonden in Roemenië' • Blinken sliep in Kyiv bij verrassingsbezoek

In dit liveblog lees je de belangrijkste ontwikkelingen rond de oorlog in Oekraïne.

- Oekraïense bevelhebber zegt dat de situatie langs het oostfront lastig blijft
- Odesa en Kyiv zijn weer bestookt met drones en raketten, ook het Russische Brjansk zou zijn aangevallen

De Wagner-groep wordt in het VK mogelijk binnenkort bestempeld als terreurorganisatie

Wagner-groep in VK binnenkort bestempeld als terreurorganisatie

De Britse regering is van plan om de Russische Wagner-groep op de nationale terreurlijst te plaatsen, melden Britse media. De Britse minister Braverman van Binnenlandse Zaken omschreef het huurlingenleger als "gewelddadig en destructief" en als "militair verlengstuk van het Rusland van Vladimir Poetin".

De Britten hadden al eerder duidelijk gemaakt dat ze Wagner als terreurgroep wilden aanmerken, maar inmiddels ligt er een regeringsvoorstel op tafel. Als dat er doorheen komt, wordt het strafbaar om Wagner te steunen. Verwacht wordt dat het Britse parlement daarmee akkoord gaat.

Het huurlingenleger speelt niet alleen een belangrijke rol in de Oekraïne-oorlog, maar is ook actief in tal van Afrikaanse landen. Wagner wordt daar in verband gebracht met grove mensenrechtenschendingen. Minister Braverman omschreef de groep in een toelichting als een "bedreiging voor de wereldwijde veiligheid". Op de Britse terreurlijst staan bijvoorbeeld ook Hamas en Boko Haram.

NOS.nl, 4 september 2023

Albergen woest over komst azc: 'Als het zo slecht is in het land waaruit je gevlucht bent, kun je dat beetje regen hier toch ook wel aan?'

Albergen toont zich overvallen door het besluit van het kabinet om het COA in de gelegenheid te stellen in het dorp een asielzoekerscentrum te vestigen. Het valt niet goed, niet bij de burgemeester en niet bij veel inwoners. Gevreesd wordt voor de saamhorigheid. 'Iedereen draagt zijn steentje bij.'

Wies de Gruijter en Anneke Stoffelen 17 augustus 2022, 20:32

Het gemeentebestuur onderzoekt nu of het nog iets kan doen om het azc tegen te houden. Die mogelijkheden lijken beperkt. Met een beroep op het Besluit omgevingsrecht kan de landelijke overheid de verlening van een lokale vergunning naar zich toe trekken, schreven Van der Burg en minister Hugo de Jonge van Volkshuisvesting en Ruimtelijke ordening eind mei al in een brief aan de Tweede Kamer. Weliswaar kan de gemeente bij de rechter bezwaar maken tegen zo'n vergunningsbesluit, maar aangezien de asielopvang tot nationale crisis is bestempeld en er in Ter Apel nu honderden mensen buiten slapen, is de inschatting dat de staatssecretaris juridisch sterk staat.

de Volkskrant

NIEUWS WAPENGEWELD VS

San Francisco neemt ongewone stap en noemt NRA ‘terreurorganisatie’

De boosheid en frustratie in de VS over het uitblijven van wapenbeperkende maatregelen nemen zo toe, dat San Francisco een zeer ongewone stap heeft genomen. Als eerste Amerikaanse bestuursorgaan heeft de gemeenteraad de wapenlobbyorganisatie NRA aangemerkt als een ‘binnenlandse terreurorganisatie’.

Stieven Ramdharie 5 september 2019, 12:17

Nieuws Cultuur & Leven **de Volkskrant**

Politiek

VVD-Kamerlid Han ten Broeke in de Tweede Kamer. © ANP

'Voor ons staat vast dat het hier om een aanslag gaat'

REACTIES 'Voor ons staat vast dat het hier om een aanslag gaat', zegt VVD-Kamerlid Han ten Broeke in reactie op het eerste rapport van de Onderzoeksraad voor Veiligheid over de ramp met MH17. In de Kamer leven nog veel vragen over de vliegcrash. Het vliegtuig van Malaysia Airlines werd op 17 juli op zo'n 10 kilometer hoogte doorboord door een groot aantal voorwerpen, zo meldt [het rapport](#). Een tweede, definitief rapport volgt over een jaar.

Door: redactie 9 september 2014, 11:40 - Bron: ANP

[f](#) [t](#) [e](#) [l](#)

Nieuws Cultuur & Leven **de Volkskrant**

Binnenland

Premier Rutte geeft toelichting op het onderzoeksrapport over de MH17. © ANP

Rutte waarschuwt voor voorbarige conclusies over ramp

De leider van de repatriëringsmissie, de Amsterdamse politiecommissaris Pieter-Jaap Aalbersberg, keert morgen terug naar Oekraïne. Dat zei premier Mark Rutte in een reactie op [het rapport](#) van de Onderzoeksraad voor Veiligheid (OVV) over de vliegcrash met vlucht MH17 in Oekraïne. Rutte waarschuwde voor voorbarige conclusies over de toedracht van de ramp. 'We hebben nog een lange weg te gaan.'

9 september 2014, 13:30 - Bron: ANP

[f](#) [t](#) [e](#) [l](#)

Descriptie en predictie

Diederik Ebbinge
@diederikebbinge

Geplaceerd evenement.

10:30 a.m. · 3 sep. 2021 · Twitter for iPhone

AD SHOW

ABONNEREN

INLOGGEN

Sterren Film Muziek Songfestival Podcast Showbytes

▲ Davina Michelle voorafgaand aan de Dutch Grand Prix op het circuit van Zandvoort. © ANP

Davina Michelle: Grand Prix Zandvoort was gewoon een festival

Descriptie en predictie

Man die als baby naakt op Nirvana-hoes stond klaagt band aan: 'Het is kinderporno'

<https://nos.nl/artikel/2395055-man-die-als-baby-naakt-op-nirvana-hoes-stond-klaagt-band-aan-het-is-kinderporno>

Dinsdag 13 september 2022 | Het laatste nieuws het eerst op NU.nl

03 sep 2022 om 19:32 | Update: 10 dagen geleden

Lees 77 reacties

Nirvana heeft vrijdag de rechtszaak over de vier maanden oude naakte baby op de cover van het album *Nevermind* (1991) gewonnen. De Amerikaanse districtsrechter concludeerde dat Spencer Elden, de baby van destijds, te lang had gewacht met zijn beschuldiging dat Nirvana hem seksueel had uitgebuit door zijn foto op de albumhoes te plaatsen.

<https://www.nu.nl/muziek/6221785/nirvana-wint-rechtszaak-tegen-de-baby-op-de-albumhoes-van-nevermind.html>

Amsterdam Museum neemt afscheid van 'Gouden Eeuw'

© DONDERDAG, 21:03 BINNENLAND, CULTUUR & MEDIA

Een expositie in het Amsterdam Museum AMSTERDAM MUSEUM

<https://nos.nl/artikel/2301454-amsterdam-museum-neemt-afschied-van-gouden-eeuw>

12 September 2019

Het Amsterdam Museum doet met onmiddellijke ingang de term 'Gouden Eeuw' in de ban. Het museum ziet de stap als een mogelijkheid om "inclusiviteit en andere perspectieven op die tijd mogelijk te maken", meldt het op [zijn website](#).

De zeventiende eeuw kreeg de bijnaam 'Gouden Eeuw' omdat Nederland in deze eeuw een economische en militaire wereldmacht was, zegt conservator Tom van der Molen. "De term negeert negatieve kanten als armoede, oorlog, dwangarbeid en mensenhandel."

Van der Molen bestrijdt niet dat kunst en met name de schilderkunst in deze periode bloeide, maar dat is voor hem geen reden om de zeventiende eeuw Gouden Eeuw te noemen.

Andere verhalen

De term zou er ook toe bijdragen dat deze eeuw vanuit het perspectief van de toenmalige machthebbers wordt gezien. Door hem niet meer te gebruiken, hoopt het museum ruimte te bieden aan mensen en verhalen "die nog niet gehoord worden".

De permanente tentoonstelling "Hollanders van de Gouden Eeuw" in Amsterdam-vleugel in de Hermitage heet vanaf vandaag "Groepsportretten van de 17e eeuw".

Volgende week

College 2: Experimenteel onderzoek naar retorische effecten van formuleringskeuzes

Bestuderen: Mos & Kamoen (2017)

Inleveren: Weekopdracht (lever vóór 17.00 uur in via Brightspace, de dag voor het college)